

YASHIL

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

№6

Google Scholar

OPEN ACCESS

ULRICHSWEB[®]
GLOBAL SERIALS DIRECTORY

OpenAIRE

ROAD

НАУЧНАЯ ЭЛЕКТРОННАЯ
БИБЛИОТЕКА
LIBRARY.RU

Academic
Resource
Index
ResearchBib

ISSN
INTERNATIONAL
STANDARD
SERIAL
NUMBER
INTERNATIONAL CENTRE

CYBERLENINKA

BASE

INDEX COPERNICUS
INTERNATIONAL

Crossref

ISSN: 2992-8982

<https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz/>

2025

IQTISODIYOT&TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Elektron nashr. 791 sahifa.

E'lon qilishga 2025-yil 1-iyunda ruxsat etildi.

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Sayfullo Normatovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Siddiqova Sadoqat G'afforovna, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Maxmudov Nosir, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Samadov Asqarjon Nishonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Ikrom Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xajiyev Baxtiyor Dushaboyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Hakimov Nazar Hakimovich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Musayeva Shoirazimovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), professor
Ali Konak (Ali Ko'nak), iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor (Turkiya)
Cham Tat Huei, falsafa fanlari doktori (PhD), professor (Malayziya)
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldix'o'ja o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dots.
Utayev Uktam Choriyevich, O'z.Respub. Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farkhod, O'zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi IJQKD boshlig'i
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Axmedov Javohir Jamolovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), katta o'qituvchi
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), v.b. dots.
Djudi Smetana, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Krissi Lyuis, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Glazova Marina Viktorovna, Iqtisodiyot fanlari doktori (Moskva)
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Sevil Piriyeva Karaman, falsafa fanlari doktori (PhD) (Turkiya)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon o'g'li, TDIU ITI departamenti rahbari
Ochilov Bobur Baxtiyor o'g'li, TDIU katta o'qituvchisi
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent.

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:

Salimov Okil Umrzokovich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Abdurakhmanov Kalandar Khodjayeich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Rae Kwon Chung, South Korea, Honorary Professor at TSUE, Nobel Prize Laureate
Osman Mesten, Member of the Turkish Parliament, Head of the Turkey–Uzbekistan Friendship Society
Akhmedov Durbek Kudratillayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Sayfullo Normatovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Kalonov Mukhiddin Bakhridinovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Siddikova Sadokat Gafforovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences
Khudoykulov Sadirdin Karimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Makhmudov Nosir, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Samadov Askarjon Nishonovich, Candidate of Economic Sciences, Professor
Slizovskiy Dmitriy Yegorovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Ikrom Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Eshtayev Alisher Abduganiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khajiyev Bakhtiyor Dushaboyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khakimov Nazar Khakimovich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Musayeva Shoira Azimovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Professor
Ali Konak, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor (Turkey)
Cham Tat Huei, Doctor of Philosophy (PhD), Professor (Malaysia)
Foziljonov Ibrokhimjon Sotvoldikhoja ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Utayev Uktam Choriyevich, Deputy Head of Department, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Ochilov Farkhod, Head of DCEC, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Buzrukkhonov Sarvarkhon Munavvarkhonovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Akhmedov Javokhir Jamolovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences
Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Technical Sciences, Senior Lecturer
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Acting Associate Professor
Judi Smetana, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Chrissy Lewis, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Glazova Marina Victorovna, Doctor of Sciences in Economics (Moscow)
Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Sevil Piriyeva Karaman, Doctor of Philosophy (PhD) (Turkey)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon ugli, Head of the Department of Scientific Research and Innovations, TSUE
Ochilov Bobur Bakhtiyor ugli, Senior lecturer at TSUI
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor.

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Po'latov Baxtiyor Alimovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Aliyev Bekdavlal Aliyevich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xalikov Suyun Ravshanovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Rustamov Ilhomiddin, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Kamilova Iroda Xusniddinovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
G'afurov Doniyor Orifovich, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Fayziyev Oybek Raximovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, katta o'qituvchi
Babayeva Zuhra Yuldashevna, mustaqil tadqiqotchi

Board of Experts:

Berkinov Bazarbay, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Pulatov Bakhtiyor Alimovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Aliyev Bekdavlal Aliyevich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khalikov Suyun Ravshanovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Rustamov Ilkhomiddin, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Khakimov Ziyodulla Akhmadovich, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Kamilova Iroda Xusniddinovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics
Gafurov Doniyor Orifovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogy
Fayziyev Oybek Raximovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Tukhtabayev Jamshid Sharafetdinovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Khamidova Faridaxon Abdulkarimovna, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Yakhshiboyeva Laylo Abdisattorovna, Senior Lecturer
Babayeva Zuhra Yuldashevna, Independent Researcher

08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
08.00.02 Makroiqtisodiyot
08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
08.00.06 Ekonometrika va statistika
08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
08.00.11 Marketing
08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
08.00.13 Menejment
08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

Jurnalning ilmiyligi:

“Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali

O'zbekiston Respublikasi
Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar
vazirligi huzuridagi Oliy
attestatsiya komissiyasi
rayosatining
2023-yil 1-apreldagi 336/3-
sonli qarori bilan ro'yxatdan
o'tkazilgan.

MUNDARIJA

O'zbekistonda yashil iqtisodiyotni shakllantirishda xitoy va rossiya investitsiyalarining qiyosiy tahlili.....	20
Malikov Numonjon Kamalovich	
Raqamli texnologiyalarning makroiqtisodiy barqarorlikka ta'siri	26
Sherzod Rajabov, Istora Abdusalomova	
Reducing inequality through human capital development: a comparative analysis of policies in the european union and uzbekistan	30
Iloxmonov Jaxongir Alisher o'g'li	
Hududiy raqamli infratuzilmaning xizmat ko'rsatish sektoriga ta'siri: samarqand viloyati misolida	39
Musinov Dilshod Sultanovich	
Ways to improve quality in hotels through digital technologies	44
N.A. Rakhmonova	
Проблемы и пути внедрения механизма налогового стимулирования центров инновационного роста нового узбекистана.....	48
Умаров Б. С.	
Влияние протекционистской политики на инвестиционные стратегии промышленных предприятий.....	55
Ёдгоров Сардорбек Самадович	
Fiskal siyosat tahlili: aholi bandligi; aholi daromadlari; soliqqa tortish.....	61
Isroilov Boxodir Ibragimovich, Navruzova Farog'at Abdihamid qizi	
Problems in entrepreneurial potential development: a comprehensive analysis of contemporary barriers and challenges	67
Baxtiyor Xabibullayev Abdulvoxid o'g'li	
Tijorat banklarida aholi omonatlarining jozibadorligini oshirishning metodologik asoslari va amaliy yo'nalishlari	73
Xakimov Zoxid Norbo'tayevich	
To'lov aylanmasining mohiyatini aniqlashda to'lov va to'lov oqimlarining roli.....	78
I.F.Sayfiddinov	
Moliyaviy inklyuzivlikni ta'minlovchi samarali soliq siyosati.....	83
Artikov Ne'matulla Abdusalamovich	
Youth, digital finance, and the gig economy in uzbekistan	86
Akmal Boymurodov	
Aktsiyadorlik jamiyatlari korporativ boshqaruvda qaror qabul qilishda raqamli texnologiyalardan foydalanish masalalari	91
Xabibullaeva Shirinxon Tohir qizi	
В условиях трансформации обеспечение развитие образования и нуки в сфере подготовки управленческих кадров	98
Суюнов Дилмурод Холмурадович	
Ипотечное кредитование как инструмент социальной политики в узбекистане	104
Базарова Нигора Равшановна	
Kichik biznes subyektlari tomonidan hudud aholisi bandligini ta'minlashning ijtimoiy va iqtisodiy natijalari.....	110
Ergasheva Nigora Abdigapparovna	
Kichik korxonalar istiqbolli hududlarda sanoat ishlab chiqarish holati dinamikasi.....	114
Xonto'rayev Obbosxon Kamolxon o'g'li	
Banklarning aktivlarini daromadliligini oshirish yo'llari	118
Elbusinova Umida Khamidullaevna	

Ekologik omillar o'zgarishining dehqon xo'jaliklari yalpi hosiliga ta'siri	123
Otamurodova Dildora Abdukrimovna	
O'zbekiston tijorat banklarining yashil iqtisodiyotdagi o'rni	128
Eshev Furqat A'zamovich, Ibragimova Feruza Axtamovna, Jumanazarova Malika Baxtiyorovna, Raxmatova Mohina Dilmurod qizi	
Использование интеллектуальных технологий в процессе обслуживания клиентов банка	132
Хашимова Дилёра Пахритдиновна	
Innovatsion faoliyatning moliyaviy rag'batlantirish va boshqaruv samaradorligini belgilovchi omil va jihatlari.....	138
Baxriddinov Nodirbek Zamirdinovich	
Import tovarlari bo'yicha aksiz solig'ini undirishning nazariy asoslari.....	143
Abdurasulov Murodjon Bahrom o'g'li	
Роль цифровых валют центральных банков в модернизации платёжной инфраструктуры: мировой опыт и перспективы Узбекистана	150
Срожиддинова З.Х., Тухтасинова Д.Н.	
Tijorat banklarida chakana to'lov tizimlarini nazariy asosi.....	155
Sultonov Davronjon Rustam o'g'li	
Tikuv-trikotaj korxonalarida raqobatbardoshlikni oshirishda strategik menejmentning roli	161
Mamatraimov Islom Mamanazarovich	
Ta'lim, ekologiya va raqamlashtirish sohalarida bolalar va o'smirlar turizmini integratsiyalash: xalqaro tajribalar va O'zbekiston.....	170
Islomova Dilrabo Salomovna	
Iqtisodiy masalalarni matritsalar nazariyasi asosida modellashtirish va python dasturlash tilida yechish.....	175
Tojiyev Ilhom Ibraimovich, To'rayeva Feruza Dilmurodovna, Namozova Barchinoy G'ayrat qizi, Baxronova Zuhra Otaniyoz qizi	
Pul bozori barqarorligini ta'minlashda tijorat banklarida likvidlikni boshqarish samaradorligi	188
Sattorova Nasiba G'aniyoz qizi	
The role of digitalization of healthcare in the implementation of the safe city project	192
Akbarjon Iminov	
Аутоиммунные поражения центральной нервной системы, возникающие после стрептококковой инфекции	198
Умарова Саодат Сулаймоновна, Нормакматов Бахтиёр Ботиралиевич	
Iqtisodiyotiga yo'naltirilgan investiyalar tahlili.....	204
Namozov Olim Botirovich	
Creating a favorable climate for investment in agriculture	209
U.I.Djumaniyazov, B.J.Mirzaev	
Davlat ishtirokidagi korxonalarni korporativ boshqaruvni xalqaro standartlari asosida takomillashtirish	214
F.Djalilov	
Davlat tibbiyot tashkilotlarida ish beruvchining fuqarolik javobgarligini majburiy su'gurt qilish xarajatlarini hisobi.....	222
Kuliboyev Azamat Shonazarovich	
O'zbekistonda bank operatsion xarajatlari buxgalteriya hisobi.....	227
Qurbonova Sitara Vahobjon qizi	
O'zbekistonda kichik biznes va tadbirkorlik subyektlarini rivojlantirishning strategik yo'nalishlari.....	233
Musayev Ozodjon Shavkat o'g'li	
Пути обеспечения стабильного экономического роста в условиях перехода к зелёной экономике, совершенствования государственной экономической политики и повышения эффективности внедрения принципов цикличной экономики.....	237
Худайбергенова Адалат Неъматуллаевна, Убайдуллаев Сирожиддин Жамшидович, Файзиёва Хамида	

Кудратовна, Эшбоев Миржалол Бахромович	
O'zbekiston sanoatining iqtisodiy holatini baholash	241
Mamanazarov Oybek Shomurodovich	
Maktabgacha ta'limda tayanch kompetensiyalarni shakllantirishda matematika va savod asoslarining didaktik yechimlari.....	247
Mingboyeva Guldorxon Maxmudovna	
Soliq tizimida soliq riskini baholash uslubiyoti.....	252
Nasimov Ravshanjon Azimovich	
Budjetni rejalashtirish tizimida jismoniy shaxslar daromadlari bo'yicha prognozlashni takomillashtirishning metodologik asoslari	260
Babaev Shavkat Bayramovich	
Понятие и сущность денежного потока в системе финансового управления.....	267
Машарипова Шахло Адамбаевна	
Yashil mehmonxonalarda strategik tahlil metodologiyasi	274
Rasulova Nigora Yusupovna	
Цифровая трансформация: новые возможности и современные тенденции в управлении бизнесом и инвестициями.....	279
Баратова Динора Алишеровна	
Mehmonxonalarda xizmat ko'rsatishning sifati va samaradorligini baholash.....	283
Ikromov Akbar Farhod o'g'li	
Модель внедрения open banking в Узбекистане: предложение на основе международного опыта и локальных особенностей.....	288
Камалов Шухрат Камалович, Аскарова Дилором Хожимуратовна, Баходиров Жасурбек Олёрбек ўғли, Маликов Шохрух Шокирович, Тенгелова Фарангиз Мажид кизи	
O'zbekistonda islom moliyasini joriy qilishning yo'llari	295
Ashurbayev Farrux Alisher o'g'li, Tuxsanov Eldor Dilmurod o'g'li	
AQSH tajribasiga ko'ra eksportni iqtisodiy o'sishga tasiri	299
D.E.Qarshiev	
Iqtisodiyotni tartibga solish orqali aholi farovonligini oshirishning ahamiyati	304
Berdibekov A.	
Mamlakat iqtisodiyotini rivojlantirish va aholi moliyaviy savodxonligini oshirishda inklyuziv molianing ahamiyati.....	308
Latipova Shaxnoza Maxmudovna	
Problems of the financial mechanism influence for stable and inertial development of enterprises.....	313
Zaynalov Jakhongir Rasulovich, Alieva Susanna	
Tibbiyot turizmni rivojlantirish va uning salohiyatini iqtisodiy baholashning ilmiy va uslubiy asoslari	317
Vofaxojayeva Dilafruz Marufovna	
Turistik destinatsiyalar va raqamli marketing texnologiyalari orqali turizm barqarorligini transformatsiya qilish	322
Nurmuhammadxon Oppoqxonov	
Kichik va o'rta biznes moliyaviy barqarorligining kambag'allikni kamaytirishdagi ahamiyati.....	327
Djamalov Xasan Numanjanovich	
Qoraqalpog'iston respublikasida turizmni rivojlantirishning tashkiliy va iqtisodiy salohiyatini baholash.....	335
Xoshimov Baxrom Baxadirovich	
O'zbekiston turizm sektorida tog' turizmining ulushi.....	343
Alimov Abduvakil Komil o'g'li	
O'zbekiston respublikasida investitsiya faoliyatini moliyaviy boshqarish va bunda xorij tajribasi.....	348
Ismailov Dilshod Anvarjonovich	

Tadbirkorlik faoliyatini samarali boshqarishda raqamli texnologiyalardan foydalanishning holati.....	354
Sattarov Xayrulla Fayzullayevich	
Tadbirkorlik faoliyatida innovatsiyalarni rivojlantirish strategiyasini tanlash va asoslash	358
Shakirova Madinaxon Gafurdjanovna	
O'zbekistonning xalqaro valyuta-moliya tashkilotlari bilan o'zaro hamkorlik aloqalarini mustahkamlash yo'nalishlari.....	362
Gulmurodova Marjona Olimjon qizi, Turg'unova Zohida Shavkat qizi, Umida Yuldasheva	
Jismoniy shaxslarning daromadlarini soliqqa tortish tartibini takomillashtirish.....	367
Bobomurotova Manzura Panji qizi	
Aksiyadorlik jamiyatlari va qimmatli qog'ozlar bozori o'rtasidagi iqtisodiy munosabatlar	372
Berdaliyev Javohir Jahongir o'g'li	
Farg'ona viloyati mahallalarida tadbirkorlikni va hunarmadchilikni rivojlanishi holati tahlili	379
Tuxtasinov Zafarjon Odiljonovich	
Проблемы охраны окружающей среды и формирования «зеленой экономики»	389
Ёдгорова Мухайё Шухратовна, Иминова Наргиза Акрамовна	
The evolution of passenger transport in uzbekistan and its impact on economic growth.....	392
Naubetova Ziyada Niyet kizi	
Davlat tibbiyot tashkilotlarida ish beruvchining fuqarolik javobgarligini majburiy sug'urta qilish xarajatlarining hisobi.....	397
Kuliboev Azamat Shonazarovich	
Jahon sug'urta amaliyotining O'zbekiston sug'urta bozorining rivojlanishiga ta'siri	402
Kuvatova Dinara Anvarovna	
Milliy iqtisodiyotda xorijiy investitsiyalarning ahamiyati va ta'sir mexanizmlari	406
Abdullayev Zoxid Xolxo'jayevich	
Xaridorlar bilan hisob-kitoblar auditida moliyaviy tahlil usullarini qo'llash xususiyatlari.....	411
Saginbaev Sultanbek Turdibay o'g'li, Sultamuratov Qallibek	
The function and value of commercial banks in fostering capital market growth	416
Isakov Janabay Yakipbaevich	
Raqamli texnologiyalarning korxonalar risk boshqaruvidagi rolini swot tahlili orqali tadqiq etishning ahamiyati	427
Tojimatov Izzatbek Ikromali o'g'li	
Germaniyaning deutsche banki va buyuk britaniyaning barclays banki xizmatlar amaliyoti va uni o'zbekiston bank tizimi faoliyatiga qo'llash yo'llari	432
Raxmatov Temur Sotiboldiyevich	
The state and development trends of business process auditing in joint-stock companies in uzbekistan.....	439
Utegenova Sarbinaz Turdimuratovna	
Mamlaktimizda amaldagi budjetlararo munosabatlarning tartibi hisobi, hamda uning ahamiyati	444
Tuxsanov Eldor Dilmurod o'g'li, Saydullayeva Zeboxon Shukrilla qizi	
Qurilish materiallari sanoatida innovatsion klasterlarni boshqarishni takomillashtirish	462
Xaydarova E'zoza Shukurullayevna, Li Zin Bo	
Barqaror rivojlanish va yashil iqtisodiyotning mamlakatimizda so'nggi yillardagi oshib borayotgan ahamiyati	467
Bahodirova Mohigul	
Conceptual framework for boosting the financial and economic performance of investment projects in industrial enterprises.....	472
Sarriev Kahraman Ramatullaevich	
Bandlik va ayollar tadbirkorligi	477
Ibodullayeva M.S.	

Mamlakatimiz yalpi ichki mahsulotini ekonometrik prognozlash.....	482
A'zamov Musurmon Axmadovich, Islomov Javohir	
Eksport siyosatini tadbirkorlik faoliyati rivojlanishiga ta'siri.....	488
Suvonov Ibrohim Izbosarovich, Abdug'aniyev Murodjon Shavkat o'g'li	
Aholini ish bilan ta'minlashda qishloq aholisini mehnat salohiyatidan foydalanish.....	492
Noiba Qodirova Maxmud qizi	
Yashirin iqtisodiyotni kamaytirishda rasmiy bandlik va moliyaviy munosabatlarni rivojlantirish	497
Xalimbetov Farxad Bagibekovich, Reyimberdiyev Baburbek Adilbek o'g'li	
Analysis of touristic potential and capacity of ecotourism sites	501
Abdurakhmanova Akida Faizulla kizi	
Xorijiy investitsiya ishtirokidagi korxonalarni moliyalashtirishni takomillashtirish.....	509
Salohiddinov Jaloliddin	
Infratuzilma va bozor infratuzilmasi tushunchalarining nazariy tavsifi	516
G'aniyev Botir Baxtiyorovich	
O'zbekiston va xorijiy davlatlarda aksiyadorlik jamiyatlarining qimmatli qog'ozlar orqali kapital yig'ish strategiyalari	520
Dilnozaxon Muxitdinova	
Iqtisodiy inqiroz paytida korxonalarda likvidlilikni boshqarish strategiyalari	527
Abdusalomova Nodira Bakhodirovna, Jabborova Sevinch Xusanovna	
O'zbekistonda islomiy mikromoliyaviy xizmatlar orqali ish bilan bandlikni oshirish istiqbollari.....	532
Mamatkulov Humoyun Bobir-ugli	
Textile enterprises and changing market conditions: integration of demand analysis, trend forecasting and strategic assortment management	536
Ikramova Nodira Burkxon kizi	
Aksiyadorlik korxonalari boshqaruv tizimida korporativ madaniyatni takomillashtirish.....	540
Umarchodjaeva Muyassarhon Ganievna, Omanova Nargiza Rustam qizi	
Moliyaviy faoliyat natijalari hisobi va auditini takomillashtirish.....	548
Po'latov Xudoyberdi Uktamovich, Abduxoliqov Isomiddin Ikrom o'g'li	
Rivojlangan va rivojlanayotgan mamlakatlarda iqtisodiyotning real sektori korxonalariga kreditlar bo'yicha foiz stavkalariga ta'sir ko'rsatishda markaziy banklarning qayta moliyalash stavkalarining rolini tahlil qilish	553
Jabbarov Eliboy, Abdullayeva Charos Abdullo qizi	
O'zbekistonda qishloq xo'jalik mahsulotlarini qayta ishlashda innovatsiyalarning roli va iqtisodiy samaradorligi	558
Raximov Baxromjon Ibroximovich, Solohiddinov Nuriddin Sirojiddin o'g'li	
Sirkulyar iqtisodiyotni rivojlantirish orqali chiqindilarni boshqarish muammosini bartaraf etish yo'llari.....	563
Narzullayev Elmurod Shuxrat o'g'li, Hamrokulov Ulug'bek Abdurahmatovich	
Korxonani samarali boshqarishni ta'minlash strategiyalari	567
D.Mutalova	
Masofaviy ta'lim platformalarining qiyosiy tahlili va funksional xususiyatlari.....	571
Nabieva Nilufar Nabi qizi	
Raqamli iqtisodiyotning jamiyat hayotiga ta'siri.....	577
Aripova Ziyoda Xayrullayevna, Nurmuxamedova Tursunoy Usmonovna	
Transportda turistik xizmatlarni boshqarish mexanizmini takomillashtirish.....	581
Tuychiyev Anvarjon Muxtorjonovich	
Ipak yo'lining tarixiy madaniy merosi va hunarmandchiligi: dolzarb muammolar va tadqiqot istiqbollari	584
Xushnazarova Maxzuna Gulamdjanovna	

Eksport faoliyatini rag'batlantirishda institutsional va moliyaviy mexanizmlarning roli.....	589
Umarkulov Kodirjon Maxamadaminovich	
Elektron pul evolyutsiyasi.....	595
Marpatov Mavlonxon Dadashevich	
Yashil iqtisodiyotga o'tish jarayonida sanoat korxonalarining roli.....	600
Nasullayeva Yoqutoy Nasim qizi	
O'zbekistonda turizm marketingi va raqobatbardoshligini oshirish	606
Ikramova Nasiba Axmadovna	
Kambag'allikni qisqartirishning zamonaviy yo'nalishlari.....	610
Mirzayev Qulmamat Jonuzoqovich, Shodiyev Fazliddin Qalandar o'g'li	
Jamiyatda imkoniyati cheklanganlarning bandligini ta'minlashning ijtimoiy-iqtisodiy asoslari.....	615
Tilavova Munisa Maxmudovna	
Moliyaviy matematika vositalarining O'zbekiston kredit tizimidagi qo'llanilishi.....	620
Shamsiyeva Nigora Rafiq qizi	
Ecological sustainability in tourism: regional practices and global reflections.....	626
Sayyora Safaeva	
Quyi amudaryo mintaqasida turli darajadagi destinasiyalararo ixtisoslashgan klasterlarni shakllantirish asoslari va ularning o'ziga xos jihatlari.....	631
Doschanov Tangirbergen, Ollanazarov Bekmurod Davlatmurotovich	
Fine dining restoranlarida marketing strategiyalarining shakllanishi va mijoz jalb qilishda ularning ahamiyati.....	641
Jumaniyazova Sarvinaz Mansur qizi	
Soliq to'lovchilarning majburiyatlari bajarilishini kontseptual asoslari va shartlari asoslari xususida.....	644
Abdusherozov Abdullo Baxtiyorovich	
Davlat sektoridagi tashkilotlarda smetalar tuzish tartibi	651
Abdulaziz Norquchqorov Ziyadullayevich	
Качественное развитие рынка труда узбекистана.....	657
Мамадалиева Хафиза Холдаровна	
Kichik biznes subyektlarining aholi bandligini ta'minlash orqali kambag'allik darajasini pasaytirishdagi o'rni.....	664
Maxamadaliyev Boburbek Baxodir o'g'li	
Устойчивое развитие esg-менеджмента: от тренда к фундаментальной стратегии выживания и процветания.....	670
Собирова Нилуфар Бекпулат кизи	
Sirdaryo viloyatida investitsion faollikni oshirishda davlat va xususiy sektor hamkorligi	676
Mamatqulova Muxlisa Komiljon qizi	
Qurilish loyihalarini moliyalashtirishning milliy va xalqaro tajribasi	681
Yashin Iboyev	
Xizmatlar sohasida innovatsion muhitni yaratishning dolzarb masalalari.....	687
Kamoliddin Mamatqulovich Ibodov, Jamshid Abduxaliqovich Xolboyev	
Sanoat korxonalarining raqobatbardoshligini boshqarishda tovar aylanmasi tahlili.....	692
Jumayeva Gulrux Jo'raqulovna	
Xo'jalik yurituvchi subyektlarda innovatsion faoliyatning moliyaviy va boshqaruv hisobini takomillashtirish masalalari	698
Xushvaqtova Nozanin Nurbek qizi	
Effect of processing on nutrients in tomato products.....	706
Ergasheva Muhabbat Komil kizi	
Asosiy vositalarni davomiy (uzluksiz) baholash.....	710
Kuziev Islom Nematovich, Raxmonov Xurshidbek Shavkat o'g'li	

Sun'iy intellekt: Markaziy banklarni qanday o'zgartirmoqda?	715
Shahboz Qozoqov Ortiqbaevich	
Kichik biznes subyektlarida tashkil etilgan baliqchilikka ixtisoslashgan xo'jaliklarning mamlakat oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlashdagi o'rni.....	720
Vazirov Azamat Yoqubjonovich	
Korxonalarning marketing faoliyatini strategik rivojlantirish yo'nalishlari.....	725
Isokboeva Zilola Rustam qizi	
К целям повестки 2030: анализ экономических индикаторов узбекистана	728
Салахутдинова Юлдуз Голибовна	
Современное состояние исследований в области использования цифровых технологий в инвестиционной деятельности	734
Ирмухамедова М.Д.	
Tijorat banklarining raqamli transformatsiyasi jarayoni, uning imkoniyatlari va xavf-xatarlarini tahlil qilish.....	741
Eshqobilov Ahmat Jovliyevich	
Aholi sonining o'sishi va iqtisodiy infratuzilmaga yuklanish: hududiy tahlil	745
To'rayev Nurbek Baykulovich	
O'zbekistonda oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlash va boshqarishning hududiy rivojlantirish strategiyasi	751
Nuraliev Temurjon Erkinjon o'g'li	
O'zbekistonning zamonaviy korxona va tashkilotlarda boshqaruv masalalari	756
Ahtamova Mohigul Erkinovna	
Davlat tashkilotlarida ichki audit tuzilmalarini tashkil etishni rivojlantirish	761
Nasimov Fazliddin Sirojevich	
Yashil moliyalashtirishda sun'iy intellekt texnologiyalarining roli: imkoniyatlar va xavflar tahlili	765
Isoqulova Munisxon Abdurasul qizi	
Критерии экологичности бренда: как измерить «зеленый» имидж?	769
Носирова Чарос	
Qishloq xo'jaligini innovatsion texnologiyalar asosida boshqarish	775
Mamadiyarov Dilshad Uralovich, Normurodov Sarvar Norboy o'g'li	
Investitsion muhit tushunchasining makroiqtisodiy tahlili va nazariy model.....	780
Saidov Rasul Boltabayevich, Jo'rabekova Xumora Muzaffar qizi	
«O'ztransgaz» AJ faoliyatini 2024–2027 yillarga prognozlashtirishda ekonometrik modellar asosida tahlil	784
Sindorov Davlatbek Abdumajid o'g'li, Murodov Sardor Nurali o'g'li	

«O'ZTRANSGAZ» AJ FAOLIYATINI 2024–2027 YILLARGA PROGNOZLASHTIRISHDA EKONOMETRIK MODELLAR ASOSIDA TAHLIL

Sindorov Davlatbek Abdumajid o'g'li

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti

“Ekonometrika” kafedrası assitenti

ORCID: 0009-0003-3299-824X

E-mail: sindorovdavlat4@gmail.com

Murodov Sardor Nurali o'g'li

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti

“Ekonometrika” kafedrası assitenti

ORCID: 0009-0001-1938-5567

E-mail: 8898sardormurodov@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu maqolada “O'ztransgaz” AJ faoliyati 2015–2023-yillar kesimida ko'p omilli regressiv-korrelyatsion tahlil asosida tahlil qilinadi. Mazkur davrda tabiiy gaz yetkazib berish hajmining kamayishiga qaramay, kompaniya yalpi daromad hajmini 1,8 barobarga oshirishga erishgan. Bu holat modernizatsiya, infratuzilmaviy yangilanish va samarali mehnatga haq to'lash tizimining joriy etilishi bilan bog'liq. Tadqiqotda ishlab chiqarish hajmi, o'rtacha ish haqi va rag'batlantirish xarajatlarining daromadga ta'siri matematik modellashirish orqali o'rganilgan. Regressiya tenglamasi va korrelyatsion tahlil natijalari asosida daromadning asosiy omillari aniqlanib, uch ssenariy asosida prognozlashtirish ishlari amalga oshirilgan. Ayniqsa, mobilizatsion jarayonda ish haqi va rag'batlantirishni kuchaytirish daromadning barqaror o'sishida muhim omil sifatida namoyon bo'lgan.

Kalit so'zlar: ko'p omilli regressiv tahlil, korrelyatsion tahlil, tabiiy gaz yetkazib berish, iqtisodiy samaradorlik, o'rtacha ish haqi, rag'batlantirish xarajatlari, daromad prognozi, strategik jarayonlar, “O'ztransgaz” AJ.

Abstract: This article analyzes the activities of “O'ztransgaz” JSC for the period 2015–2023 using a multivariate regression-correlation method. Despite the decline in natural gas supply volumes during the analyzed period, the company succeeded in increasing its gross income by 1.8 times. This outcome is associated with modernization, infrastructure renewal, and the implementation of an effective remuneration system. The impact of production volume, average salary, and incentive expenses on revenue was examined through mathematical modeling. Based on the regression equation and correlation analysis, the key factors influencing revenue were identified, and forecasting was conducted under three scenarios. Particularly under the mobilization scenario, the strengthening of salaries and incentives emerged as a significant factor in sustainable income growth.

Key words: multivariate regression analysis, correlation analysis, natural gas supply, economic efficiency, average salary, incentive expenses, revenue forecast, strategic processes, “O'ztransgaz” JSC.

Аннотация: В данной статье анализируется деятельность АО «Ўзтрансгаз» за 2015–2023 годы на основе многомерного регрессионно-корреляционного анализа. Несмотря на снижение объемов поставок природного газа в исследуемый период, компании удалось увеличить валовой доход в 1,8 раза. Это обусловлено модернизацией, обновлением инфраструктуры и внедрением эффективной системы оплаты труда. В исследовании математическим моделированием изучено влияние объема производства, средней заработной платы и расходов на поощрение на доход. На основе уравнения регрессии и корреляционного анализа определены основные факторы дохода и проведено прогнозирование по трем сценариям. Особенно в мобилизационном сценарии усиление заработной платы и поощрения стало важным фактором стабильного роста доходов.

Ключевые слова: многомерный регрессионный анализ, корреляционный анализ, поставка природного газа, экономическая эффективность, средняя заработная плата, расходы на поощрение, прогноз дохода, стратегические процессы, АО «Ўзтрансгаз».

KIRISH

“O‘ztransgaz” AJ mamlakatda aholini tabiiy gaz bilan ta‘minlashda strategik ahamiyatga ega korxonalar qatoridan o‘rin egallaydi. Jumladan, 2023–yilda korxona faoliyatini rivojlantirishga qaratilgan chora–tadbirlar natijasida quyidagi ijobiy natijalarga erishildi:

– Korxona tomonidan 2018–yilda ishga tushirilgan “Sheyxoncha” gaz taqsimlash stansiyasida amalga oshirilgan modernizatsion tadbirlar natijasida “Aksa Energi” elektr stansiyasi uchun yana bitta qo‘shimcha tarmoq qurildi. Bu orqali ushbu turdagi tarmoqlar soni uchtaga yetib, Buxoro shahri va tumanidagi 30 mingga yaqin aholi istiqomat qiluvchi xonadon xo‘jaliklari hamda 17 ta sanoat korxonasining tabiiy gaz bilan ta‘minoti yaxshilandi;

– Korxona tomonidan “Temiz” magistral gaz quvuriga parallel ravishda 46,5 km uzunlikdagi “Termiz–2” magistral gaz quvurini qurish loyihasining 31 km qismi ishga tushirilishi natijasida Surxondaryo viloyatining olti hududi, jumladan: Termiz shahri, Termiz, Angor, Jarqo‘rg‘on, Qiziriq va Sherobod tumanlarining tabiiy gaz ta‘minoti yaxshilandi. Shu bilan birga, ushbu loyiha 2024–2025-yilgi kuz–qish mavsumida 62 mingdan ortiq aholi yashovchi xonadon xo‘jaliklarining tabiiy gaz ta‘minotini yaxshilash imkonini beradi;

– “O‘ztransgaz” AJ tomonidan qurib bitkazilgan yangi gaz tarmog‘i — “Olimkent Avto Reys” GTS (gaz taqsimlash stansiyasi) orqali Oqqo‘rg‘on tumanidagi “Sultonobod”, “S. Tegizboev”, “S. Rahimov”, “Qo‘rg‘oncha”, “Birlik” va “Mustaqillik” mahalla fuqarolar yig‘inlaridagi 5 640 ta aholi xonadoni hamda 147 ta ulgurji iste‘molchiga gaz ta‘minoti uzatilib, hududdagi gaz uzatish masofasi 16 km ga qisqartirilgan, tabiiy gaz bosimi esa ikki barobarga oshirildi;

– Vodiy viloyatlarida (Andijon, Namangan, Farg‘ona) aholini tabiiy gaz bilan ta‘minlash ko‘rsatkichlarini yaxshilash maqsadida 2023–yilda korxona tomonidan hududda 6 ta quduq burg‘ilanib, tabiiy gaz olish hajmi 9 000 m³ dan 12 000 m³ ga yetkazilgan.

1–rasm. “O‘ztransgaz” AJning iqtisodiy faoliyat ko‘rsatkichlari¹

Yillar	Korxona jami daromadlari. mln. so‘m (y)	Tovar (ish. xizmat) lar. mln. m3 (x1)	O‘rtacha ish haqi. mln so‘m (x2)	Hodimlarni rag‘batlantirish. mln so‘m (x3)
2015	8359680,4	38344,4	1,5	186566,9
2016	10125910,7	39562,5	1,9	164895,2
2017	11005757,3	37450	2,3	168859,1
2018	15750540,5	38882,2	2,5	112743,7
2019	25392640,6	38660,1	4,5	120007,9
2020	24367330,5	30906,9	6,8	79746,7
2021	23644758,3	23644,8	7,4	94547,3
2022	20509751,5	22978,2	8,5	138588,9
2023	15165150,1	2298,4	9,2	160615,7

“O‘ztransgaz” AJ tomonidan taqdim etilgan ma‘lumotlarga ko‘ra, korxona 2015–2023-yillar davomida jami 292 727,5 mln m³ hajmga teng bo‘lgan tabiiy gaz bilan mamlakat aholisi va real sektor korxonalarini ta‘minlagan. O‘rganilayotgan davrda korxonaning jami daromadlari hajmi 15 165,2 mlrd so‘mni tashkil etgan. Jumladan, tahlil etilayotgan yillarda korxona tomonidan ishlab chiqarilgan tabiiy gaz hajmi 1,7 martaga yoki 41,8 foizga kamaygan. Ushbu holat mamlakatda tabiiy gaz zahiralarning bosqichma-bosqich kamayib borayotganidan dalolat beradi.

Shunga qaramay, 2015–2023-yillar mobaynida korxonaning yalpi daromadlari hajmi 1,8 martaga oshgani, ishlab chiqarish hajmi kamayishiga qaramay, korxona yuqori iqtisodiy samaradorlikka erishib kelayotganligini ko‘rsatadi. Shuningdek, o‘rganilayotgan davrda korxonada o‘rtacha ish haqi hajmi 1,5 mln so‘mdan 9,2 mln so‘mga yetgan bo‘lsa, hodimlarni rag‘batlantirish xarajatlari hajmi 13,9 foizga kamayganligi aniqlangan (1–rasmga qarang).

Korxona rahbariyati tomonidan berilgan ma‘lumotlarga ko‘ra, hodimlarni rag‘batlantirish xarajatlarning kamayishi o‘rtacha ish haqi hajmining ortishi hisobiga barcha xodimlarga yuqori ish haqi to‘lash orqali ularni teng rag‘batlantirish amaliyotiga o‘tilgani bilan izohlanadi. Shu bilan birga, yuqori natijaga erishgan hodimlarga alohida rag‘batlantirish tizimiga bosqichma-bosqich jalb qilinmoqda. Bu holat korxonada hodimlarni

1 “O‘ztransgaz” AJ ma‘lumotlari asosida tuzilgan

rag'batlantirishning samarali mexanizmini shakllantirishga yo'naltirilgan chora-tadbirlar ustuvor ahamiyatga ega bo'layotganini anglatadi.

Keyingi yillarda korxonada hodimlar samaradorligini motivatsiyalash hisobiga uning iqtisodiy samaradorlik ko'rsatkichlarini rivojlantirish istiqbollari bo'yicha prognoz ko'rsatkichlarini ishlab chiqish orqali strategik rivojlanish yo'nalishlarini aniqlash talab etiladi. Bunda korxona tomonidan taqdim etilgan 1-rasmdagi ma'lumotlarga asoslangan holda prognoz ko'rsatkichlarini hisoblash zarur bo'ladi.

Shu maqsadda ko'p omilli regressiv-korrelyatsion tahlilni amalga oshirish lozim topildi. Prognoz ko'rsatkichlarini hisoblashda korxona faoliyatining iqtisodiy samaradorligi natijaviy omil sifatida tanlanganligi sababli, korxona daromadlari hajmi (y) o'zgarishiga ishlab chiqarish hajmi (x_1), o'rtacha ish haqi (x_2) va **hodimlarni rag'batlantirish xarajatlari (x_3)**ning ta'siri, shuningdek, ushbu o'zgaruvchilar o'rtasidagi ichki bog'liqlik darajasi baholanishi zarur.

Buning uchun dastlab ko'p omilli regressiv model tuzib olinadi. Mazkur model tenglamasi quyidagi funksiya orqali hisoblanadi:

$$f(y) = a_0 + a_1x_1 + a_2x_2 + a_3x_3 + \varepsilon$$

bu yerda:

$a_0; a_1; a_2; a_3$ – mustaqil o'zgaruvchilarning vektor koeffitsientlari;

x_1, x_2, x_3 – Mustaqil o'zgaruvchilar (x_i), ya'ni natijaviy ko'rsatkich (y) ga ta'sir ko'rsatuvchi omillar sifatida qaraladi. Ko'p omilli regressiv funksiyaning mustaqil o'zgaruvchilari va natijaviy ko'rsatkichlari qiymatlari 1-rasmda keltirib o'tilgan bo'lib, ular asosida quyidagi formula orqali funksiyaning mustaqil o'zgaruvchilari uchun vektor koeffitsientlar aniqlanadi:

$$s = (x^T x)^{-1} x^T y$$

Yuqorida keltirilgan formula asosida ko'p omilli regressiv modeldagi mustaqil o'zgaruvchilarning vektor koeffitsientlarini hisoblashda matritsaviy usuldan foydalaniladi. Bunda mustaqil o'zgaruvchilar (x_i) va natijaviy ko'rsatkich (y) asosida tuzilgan mos matritsalar orqali ko'p omilli regressiv modelning vektor koeffitsientlari aniqlanadi.

Y(X)	154321520	*	9	272727,5	44,6	1226571,4	=	3758478	a0
	4,546E+12		272727,5	9,492E+09	1091594,7	3,728E+10		398,99028	a1
	865256554		44,6	1091594,7	295,54	5701019,6		2354957,6	a2
	1,937E+13		1226571,4	3,728E+10	5701019,6	1,779E+11		-76,107689	a3

Hisob-kitob natijalari asosida ko'p omilli regressiv modelning funksiyasi quyidagicha aniqlandi:

$$f(y) = 3\,758\,478,03 + 398,99x_1 + 2\,354\,957,63x_2 - 76,1x_3$$

Ko'p omilli regressiv model funksiyasiga asoslanib quyidagi xulosalar olindi:

– “O'ztransgaz” AJ faoliyatining iqtisodiy samaradorligi tanlangan mustaqil o'zgaruvchilar ta'siri inobatga olinmagan holda, 3 758 478,03 birlikka kamayish tendensiyasiga ega ekanligi aniqlandi;

– Korxona faoliyatida ishlab chiqarish hajmining bir birlikka ortishi hisobiga daromad hajmi qo'shimcha 398,99 birlikka oshib, iqtisodiy samaradorlikka ijobiy ta'sir ko'rsatgan;

– Korxonada o'rtacha ish haqi oshirilishi orqali barcha hodimlarni teng rag'batlantirish amaliyotiga o'tilgan. Bu esa korxona faoliyatining iqtisodiy samaradorligini oshirgan. Xususan, o'rtacha ish haqi hajmi bir birlikka ortganda, korxonaning yalpi daromadlari 2 354 957,63 birlikka oshgan;

– Korxonada amal qilayotgan hodimlarni rag'batlantirish xarajatlari esa uning iqtisodiy samaradorlik ko'rsatkichiga salbiy ta'sir ko'rsatgan. Tahlillar shuni ko'rsatadiki, rag'batlantirish xarajatlari bir birlikka oshganda, korxona faoliyatining iqtisodiy samaradorligi 76,1 birlikka kamaygan. Shu sababli, samaradorlikni oshirish maqsadida motivatsiyalash tizimini takomillashtirishga qaratilgan chora-tadbirlar amalga oshirilgan.

Tuzilgan ko'p omilli regressiv modelga asoslanib, “O'ztransgaz” AJ faoliyatida hodimlar samaradorligini rag'batlantirishni barcha xodimlarga nisbatan teng qo'llash amaliyotiga o'tish orqali tizimning umumiy samaradorligini sezilarli darajada oshirish mumkinligi xulosasi berildi.

Keyingi bosqichda esa tuzilgan gipoteza asosida ko'p omilli korrelyatsion tahlilni amalga oshirish talab etiladi. Bunda gipotezaga muvofiq, natijaviy ko'rsatkich (y) hamda belgilangan mustaqil o'zgaruvchilar (x_i) asosida matritsa tuzilib, u orqali ko'rsatkichlar o'rtasidagi ichki bog'liqlikni ifodalovchi korrelyatsiya koeffitsientlari quyidagi formula yordamida hisoblanadi (3-ildovaga qarang).

$$r_{xy} = \frac{\overline{x * y} - \bar{x} * \bar{y}}{s(x) * s(y)}$$

Yuqorida keltirib o'tilgan formula asosida, shakllantirilgan gipotezaga muvofiq natijaviy ko'rsatkich (y) va belgilangan mustaqil o'zgaruvchilar (x_i) o'rtasidagi ichki bog'liqlik aniqlanadi. Asosiy olinadigan natija — bu korxonaning jami daromadi bo'lib, unga ta'sir etuvchi omillar o'rtasidagi bog'liqlik juft korrelyatsiya koeffitsienti formulasi yordamida baholanadi.

Mazkur tahlil natijalari quyidagi 2-rasm va 2-jadvalda aks ettirilgan.

2-jadval. Korxona daromadi va omillar o'rtasidagi bog'liqlik (korrelyatsiya koeffitsienti)

O'zgaruvchilar	y — Korxona jami daromadlari	x1 — Tovar (ish, xizmat) hajmi	x2 — O'rtacha ish haqi	x3 — Hodimlarni rag'batlantirish
Korxona jami daromadlari. mln. so'm (y)	1			
Tovar (ish, xizmat) lar. mln. m3 (x1)	-0,201156028	1		
O'rtacha ish haqi. mln so'm (x2)	0,627957024	-0,859375373	1	
Hodimlarni rag'batlantirish. mln so'm (x3)	-0,865092286	0,03014534	-0,421313396	1

Shakllantirilgan gipotezaga muvofiq, belgilangan mustaqil o'zgaruvchilar (x_i) o'rtasidagi ichki bog'liqlikni baholash maqsadida amalga oshirilgan hisob-kitoblarni natijasida quyidagi xulosalarga kelindi:

— Korxona daromadi va tovar (ish, xizmat)lar o'rtasidagi korrelyatsiya koeffitsienti $-0,201156028$ ga teng bo'lib, ular o'rtasida zaif teskari bog'liqlik mavjudligi aniqlangan. Bu shuni anglatadiki, xizmatlar yoki tovar hajmi ortganida korxona daromadida biroz pasayish kuzatilishi mumkin, ammo bu o'zgarish kuchli emas va ehtimol boshqa omillar ta'siri mavjud bo'lishi mumkin.

— Korxona daromadi va o'rtacha ish haqi o'rtasidagi korrelyatsiya koeffitsienti $0,627957$ bo'lib, bu o'rtacha darajadagi musbat bog'liqlik mavjudligini bildiradi. Demak, ishchilarning ish haqi oshgani sari korxonaning umumiy daromadi ham oshishga moyil bo'ladi.

— Korxona daromadi va hodimlarni rag'batlantirish o'rtasidagi korrelyatsiya koeffitsienti $-0,865092286$ ga teng bo'lib, bu ular o'rtasida kuchli teskari bog'liqlik mavjudligini ko'rsatadi. Ya'ni, hodimlarga beriladigan rag'batlantirish miqdori ortgani sari korxona daromadi kamayish tendensiyasiga ega bo'ladi yoki aksincha.

— Tovar (ish, xizmat)lar va o'rtacha ish haqi o'rtasidagi korrelyatsiya koeffitsienti ham $-0,865092286$ ga teng bo'lib, bu ular o'rtasida kuchli teskari bog'liqlik mavjudligini bildiradi. Bu shuni anglatadiki, ish haqi oshgan sari tovar (ish, xizmat) hajmi kamayishga moyil bo'ladi yoki aksincha.

— Tovar (ish, xizmat)lar va hodimlarni rag'batlantirish o'rtasidagi korrelyatsiya koeffitsienti $0,03014534$ ga teng bo'lib, bu deyarli bog'liqlik yo'qligini ko'rsatadi. Ya'ni, hodimlarni rag'batlantirish darajasi tovar (ish, xizmat)lar hajmiga sezilarli ta'sir ko'rsatmaydi.

— O'rtacha ish haqi va hodimlarni rag'batlantirish o'rtasidagi korrelyatsiya koeffitsienti $-0,421313396$ ga teng bo'lib, ular o'rtasida o'rtacha darajadagi teskari bog'liqlik mavjud. Bu esa, ish haqi oshgani sari rag'batlantirish miqdorining kamayish tendensiyasi mavjudligini bildiradi.

$$R_{yx_1x_2x_3} = (1 - (1 - r_{yx_1}^2) * (1 - r_{yx_2}^2) * (1 - r_{yx_3}^2) * (1 - r_{x_1x_2}^2) * (1 - r_{x_1x_3}^2) * (1 - r_{x_2x_3}^2))$$

Xususi korrelyatsiya koeffitsienti formulasi yordamida tovar (ish, xizmat)lar hajmi bilan korxonaning jami daromadi o'rtasidagi xususi korrelyatsiya koeffitsienti $0,968580343$ ga teng deb hisoblandi. Bu natija ular o'rtasida juda kuchli musbat bog'liqlik mavjudligini ko'rsatadi. Boshqa omillar (xususan, ish haqi va rag'batlantirish xarajatlari) ta'siri chiqarib tashlanganda, tovar hajmining korxona daromadiga bevosita ijobiy ta'siri yuqoriligi aniqlanadi.

Amalga oshirilgan ko'p omilli regressiv-korrelyatsion tahlil natijalariga asoslangan holda, "O'ztransgaz" AJ faoliyatida hodimlar samaradorligini motivatsiyalash hisobiga korxona daromadlari hajmining ortishi bo'yicha prognoz ko'rsatkichlari ishlab chiqildi.

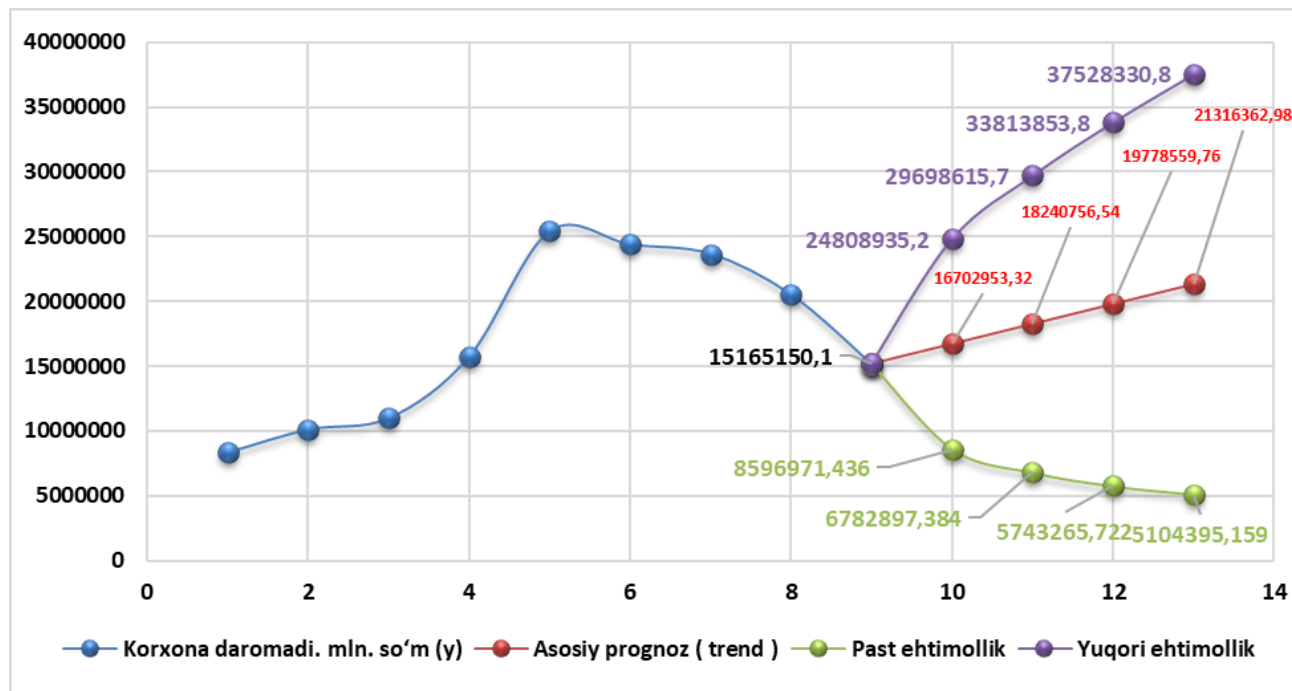

Birinchi prognoz ko'rsatkichlari hisoblab chiqilib, bunda "O'ztransgaz" AJ faoliyatida so'nggi yillarda hodimlar samaradorligini motivatsiyalash borasida amalga oshirilayotgan chora-tadbirlar keyingi yillarda ham mazkur tendensiyalarga asoslanishi mumkinligiga ustuvorlik qaratildi. Inersion ssenariyga asoslangan prognoz ko'rsatkichlari quyidagi formula asosida hisoblangan:

$$f(y) = 3758478,03 + 398,99x_1 + 2354957,63x_2 - 76,1x_3$$

Inersion ssenariy asosida amalga oshirilgan prognoz ko'rsatkichlari hisob-kitobi natijasida, 2027-yilga qadar bo'lgan davrda "O'ztransgaz" AJ faoliyatida so'nggi yillarda hodimlar samaradorligini motivatsiyalash borasida amalga oshirilayotgan chora-tadbirlar kelgusi yillarda ham mazkur ijobiy tendensiyalar davom etishiga asos bo'lishi mumkinligi aniqlangan. Ushbu asosda korxonaning yalpi daromad hajmi 2023-yilga nisbatan 1,7 martaga ortgani kuzatilgan (3-rasmga qarang).

Ko'p omilli regressiya modeli asosida amalga oshirilgan hisob-kitoblarga ko'ra, korxona daromadlari hajmi 2027-yilga borib, 2023-yilga nisbatan 2,47 martaga yuqori ehtimollik bilan baholangan (1-rasmga qarang).

3-rasm. 2024–2027-yillarda "O'ztransgaz" AJ faoliyatida hodimlar samaradorligini motivatsiyalash hisobiga iqtisodiy samaradorlikka erishishning prognoz ko'rsatkichlari (mln so'mda)

Uchinchi prognoz ko'rsatkichlari mobilizatsion ssenariylarga asoslangan holda hisob-kitob qilindi. Bunda korxonada hodimlar samaradorligini motivatsiyalash hisobiga iqtisodiy samaradorlikning oshishiga ijobiy ta'sir ko'rsatayotgan o'rtacha ish haqi hajmining oshirilishiga ustuvorlik qaratildi. Prognoz ko'rsatkichlari quyidagi formula asosida aniqlangan.

Past ehtimollik modeli asosida amalga oshirilgan hisob-kitob natijalariga ko'ra, keyingi yillarda korxonada o'rtacha ish haqining oshirilishi hisobiga korxona daromadlari hajmini 2027-yilga borib 2023-yilga nisbatan 0,33 martaga oshirish imkoniyati mavjudligi aniqlangan.

Ko'p omilli ekonometrik regressiya modeliga asosan, 2023–2026-yillar davomida korxonaning real daromadlari prognoz (trend) qiymatlaridan sezilarli darajada yuqori bo'lgan. Bu holat korxonaning iqtisodiy faoliyati barqaror rivojlanib borayotganini, ishlab chiqarish va xizmat ko'rsatish hajmi ortganini hamda ichki omillar (jumladan, samarali boshqaruv, rag'batlantirish tizimi, ishchi kuchi unumdorligi va talabning oshishi) ijobiy natija berganini ko'rsatadi.

Ayniqsa, 2023-yilda prognozga nisbatan daromadning deyarli 10 milliard so'mga ortganligi ijobiy o'sishning eng yuqori nuqtasi bo'lganini anglatadi. Shuningdek, 2024–2025-yillarda ham ijobiy farq davom etgan bo'lib, bu holat korxonaning o'sish sur'atlari uzluksiz bo'lganini tasdiqlaydi.

Biroq, 2027-yilda keskin pasayish kuzatilgan va daromad prognoz qiymatidan 6 milliard so'mdan ortiq kam bo'lgan. Bu esa ehtimoliy tashqi-iqtisodiy omillar, ichki moliyaviy muammolar yoki talabning pasayishi kabi salbiy ta'sirlar yuzaga kelganidan dalolat beradi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

“O‘ztransgaz” AJ faoliyati va gaz-ta‘minoti tizimining iqtisodiy samaradorligi mavzusi yuzasidan olib borilgan tadqiqotlarda energetika infratuzilmasining barqarorligi, ishlab chiqarish hajmi, iste‘mol dinamikasi va moliyaviy ko‘rsatkichlar tahlili asosiy yo‘nalish sifatida ajralib turadi. Xususan, G‘ulomov S. S. va Xudoyberdiyev A. X. tomonidan ilgari surilgan makroiqtisodiy barqarorlik tamoyillari (2021) korxonalar darajasida prognozlashda foydalaniladigan nazariy asoslarni belgilab bergan. Ahmadjonov A. A. (2017) ko‘p omilli regressiv va korrelyatsion tahlilning iqtisodiy o‘zgaruvchilar ta‘sirini baholashdagi afzalliklarini ko‘rsatgan. TDIU tomonidan tayyorlangan Ekonometrika fanidan amaliy qo‘llanmada (2021) esa gaz sanoatida foydalanilishi mumkin bo‘lgan matematik modellashirish yondashuvlari taklif etilgan. Energetika sektori bo‘yicha xalqaro tadqiqotlar (IEA, 2022) ko‘p holatlarda tabiiy gaz zahiralari, tashish quvurlari va tarif siyosati o‘rtasidagi bog‘liqlikni aniqlashda regressiya modellari va prognozlash usullarining muhimligini ta‘kidlaydi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Mazkur tadqiqotda “O‘ztransgaz” AJning 2015–2023-yillardagi faoliyat ko‘rsatkichlari asosida 2024–2027-yillar uchun prognoz ko‘rsatkichlarini ishlab chiqish maqsadida ko‘p omilli ekonometrik modellardan foydalanildi. Natijaviy ko‘rsatkich sifatida korxonaning yalpi daromadlari (y) tanlandi. Mustaqil o‘zgaruvchilar sifatida esa ishlab chiqarilgan tabiiy gaz hajmi (x_1), o‘rtacha ish haqi (x_2) va hodimlarni rag‘batlantirish xarajatlari (x_3) olingan. Ma‘lumotlar matritsaviy usul yordamida ko‘p omilli regressiv modelga tatbiq etildi. Ularning o‘zaro bog‘liqligi esa korrelyatsion tahlil orqali aniqlandi. Model asosida xatolik darajasi, koeffitsientlarning ahamiyatlilik darajasi (t -statistika, p -value), va prognoz ishonchligi (R^2) baholandi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Amalga oshirilgan ko‘p omilli regressiv tahlil natijasida quyidagi tenglama hosil qilindi:

$$f(y) = 3\,758\,478,03 + 398,99x_1 + 2\,354\,957,63x_2 - 76,1x_3$$

Bu tenglama shuni ko‘rsatadiki:

Ishlab chiqarish hajmi (x_1) bir birlikka oshganda korxona daromadi o‘rtacha 398,99 birlikka ortadi.

O‘rtacha ish haqi (x_2) bir birlikka oshirilganda, daromad hajmi 2 354 957,63 birlikka ko‘tariladi.

Rag‘batlantirish xarajatlari (x_3) ortgani sari iqtisodiy samaradorlik pasayadi. Bir birlik ortish daromadni o‘rtacha 76,1 birlikka kamaytiradi.

Prognozlashda uchta ssenariy asosida yondashuv ishlab chiqildi:

Inersion ssenariy – mavjud tendensiyalar davom etgandagi o‘shish.

Mobilizatsion ssenariy – ish haqi va ishlab chiqarishni faol rag‘batlantirish holati.

Past ehtimollik ssenariysi – tashqi-iqtisodiy omillarning salbiy ta‘siri holati.

Tahlillar shuni ko‘rsatadiki, 2027–yilgacha daromad hajmini 2023–yilga nisbatan 2,47 martaga oshirish imkoniyati mavjud. Ayniqsa, mobilizatsion ssenariyda mehnat haqi va ishlab chiqarishni samarali boshqarish orqali barqaror moliyaviy ko‘rsatkichlarga erishish mumkin.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Umuman olganda, tahlil shuni ko‘rsatadiki, 2023–2026-yillar korxona faoliyati uchun yuksalish davri bo‘lgan, 2027-yilda esa salbiy siljish kuzatilgan. Bu esa kelgusida risklarni oldindan baholash, strategik rejalashtirish va moliyaviy barqarorlikni ta‘minlash choralarini ko‘rish zarurligini anglatadi.

“O‘ztransgaz” AJ faoliyati tahlili ko‘p omilli regressiv-korrelyatsion model asosida olib borilgan. Tadqiqotlar natijasida korxonaning iqtisodiy samaradorligiga ta‘sir etuvchi asosiy omillar aniqlangan. Tahlil natijalari shuni ko‘rsatadiki, 2015–2023-yillar davomida ishlab chiqarilayotgan tabiiy gaz hajmining kamayganiga qaramasdan, korxonaning yalpi daromadlari hajmi 1,8 barobarga ortgan. Bu holat, asosan, infratuzilmaviy modernizatsiya, o‘rtacha ish haqining oshishi hamda mehnatga haq to‘lash tizimining takomillashtirilishi bilan izohlanadi.

Ko‘p omilli regressiv tahlil natijalariga ko‘ra, o‘rtacha ish haqi va ishlab chiqarish hajmi daromadga ijobiy ta‘sir ko‘rsatmoqda, rag‘batlantirish xarajatlari esa salbiy ta‘sir qilmoqda. Ayniqsa, o‘rtacha ish haqi oshishi natijasida daromad ko‘rsatkichlarining keskin o‘shishi kuzatilgan. Bu holat ishchi-xodimlarni umumiy rag‘batlantirish tizimiga o‘tish va samaradorlikni mehnatga munosib haq to‘lash orqali ta‘minlash strategiyasi o‘zini oqlayotganini ko‘rsatadi.

Korrelyatsion tahlil natijalari ham mazkur omillar o‘rtasida sezilarli bog‘liqlik mavjudligini tasdiqlagan. Jumladan, o‘rtacha ish haqi va daromad o‘rtasida o‘rtacha darajadagi musbat bog‘liqlik, rag‘batlantirish xarajatlari va daromad o‘rtasida esa kuchli teskari bog‘liqlik mavjudligi aniqlangan.

Ushbu natijalar asosida xulosa qilish mumkinki, korxonada kelgusida strategik qarorlar qabul qilishda mehnat samaradorligini oshirish, ish haqi tizimini adolatli shakllantirish va rag'batlantirish mexanizmini yanada takomillashtirishga alohida e'tibor qaratish lozim. Bu esa "O'ztransgaz" AJning uzoq muddatli iqtisodiy barqarorligiga hamda milliy energetika tizimidagi rolini mustahkamlashga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. G'ulomov S. S., Abdurahmonov Q. X., Xudoyberdiyev A. X. Makroiqtisodiyot. – Toshkent: "Iqtisod-moliya", 2021.
2. Ahmadjonov A. A. Regressiv va korrelyatsion tahlil asoslari. – Toshkent: "Fan", 2017.
3. Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti. Ekonometrika fanidan amaliy qo'llanma. – TDIU, 2021.
4. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti qarori, PQ-4422-son, 2019-yil 9-avgust – "Gaz tarmog'i tizimini isloh qilish chora-tadbirlari to'g'risida". <https://lex.uz/docs/-4486125>
5. Xodjayev U. Statistika nazariyasi va amaliyoti. – Toshkent: "Iqtisodiyot", 2019.

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Zokir ALIBEKOV

Sahifalovchi va dizayner: Oloviddin Sobir o'g'li

2025. № 6

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.
Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: @iqtisodiyot_77

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>
